

Nemocenské pojištění a dávky poskytované v rámci nemocenského pojištění

Jméno a příjmení:

Xname:

Fakulta:

Obor:

Financí a účetnictví

Zdanění a daňová politika

Úvod

Pro zpracování této seminární práce jsem si za téma zvolila *nemocenské pojištění a dávky poskytované v rámci nemocenského pojištění*. Tuto problematiku jsem si vybrala hned z několika důvodů. Jedním z nich je to, že tato práce pro mě bude v budoucnu základem pro vypracování diplomové práce.

Dalším důvodem je můj osobní zájem o danou oblast. I mně přeci, ať už dříve nebo později, budou plynout např. dávky nemocenského nebo budu na mateřské dovolené, a je tak pro mě důležité vědět, za jakých podmínek budu moci dávky nemocenského pojištění pobírat a jak se stanoví jejich výše.

Nejprve se budu zabývat pojmy souvisejícími s nemocenským pojištěním, které je nutno pro pochopení celé problematiky znát. Vysvětlím tedy, kdo je to poplatník pojistného na nemocenské pojištění, co je to ochranná lhůta, co je to pojistný poměr, kdy vzniká a zaniká atd.

V další části práce se pokusím vysvětlit, jakým způsobem se stanoví vyměřovací základ pro výpočet pojistného na nemocenské pojištění u zaměstnanců, zaměstnavatelů i u osob samostatně výdělečně činných a jak se samotné pojistné vypočítá.

Následně pak provedu deskripci jednotlivých dávek. Zaměřím se hlavně na to, jaké musí být splněny podmínky k jejich přiznání, po jakou dobu mohou být poskytovány a v jaké výši. Postupně tak charakterizují dávky, které mohou náležet zaměstnancům, poté dávky, které mohou být vypláceny osobám samostatně výdělečně činným. Neopomenu také zjednodušeně vysvětlit, kdo dávky v praxi vyplácí a jaké povinnosti jsou s tím spojené.

1 Nemocenské pojištění

Pojistné na nemocenské pojištění je jednou z částí pojistného na sociální zabezpečení a je příjmem státního rozpočtu. Placením pojistného na sociální zabezpečení si občané kryjí riziko ztráty nebo omezení svých příjmů z výdělečné činnosti v důsledku některé ze státem uznávaných sociálních událostí a situací. Těmi jsou především nemoc, úraz, trvalé zhoršení zdravotního stavu, stáří, těhotenství a mateřství.

1.1 Poplatníci pojistného na nemocenské pojištění

Ti, kdo jsou povinni platit pojistné na nemocenské pojištění, jsou nazýváni poplatníky pojistného. Těmito jsou podle zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, organizace, malé organizace a zaměstnanci.

Poplatníky pojistného mohou být také osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ). Jejich účast na systému je dobrovolná a vzniká na základě přihlášky. Nemocenského pojištění však může být OSVČ účastna pouze v těch kalendářních měsících, v nichž je účastna důchodového pojištění.

Obdobně mohou být poplatníky také osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění, které jsou za dobu dobrovolné účasti na důchodovém pojištění povinny platit pojistné na důchodové pojištění, např. osoba zaměstnaná v cizině, OSVČ vykonávající činnost v cizině, uchazeč o zaměstnání v evidenci úřadu práce po uplynutí doby povinného pojištění nebo student střední nebo vysoké školy s výjimkou prvních šesti let studia.

1.1.1 Organizace a malé organizace

Definice organizace a malé organizace je uvedena v § 17 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon říká, že *„organizací se pro účely nemocenského pojištění rozumí právnická nebo fyzická osoba, která zaměstnává více než 25 zaměstnanců, anebo sice méně, avšak evidenci mezd pro ni vede jiná právnická nebo fyzická osoba, která zaměstnává více než 25 zaměstnanců.“*

Dále je zde uvedeno, že *„právnické nebo fyzické osoby, které zaměstnávají alespoň jednoho zaměstnance, se pro účely nemocenského pojištění považují za malé organizace.“*

1.1.2 Zaměstnanec

Za zaměstnance se považují osoby, které jsou činné v takovém pracovněprávním nebo jiném vztahu, který zakládá účast na nemocenském pojištění zaměstnanců podle zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.

V podstatě se jedná především o tyto vztahy:

- pracovní nebo služební poměr,
- dohoda o pracovní činnosti,
- odměna za práci společníka společnosti s ručením omezeným, komanditisty komanditní společnosti nebo člena družstva,
- funkční požitky poslanců, senátorů atd.

Nelze však říci, že všechny druhy příjmů z těchto vztahů nebo všechny funkční požitky zakládají účast na nemocenském pojištění zaměstnanců. Například práci na dohodu o provedení práce není možné považovat z tohoto hlediska za zaměstnání, protože dohoda o provedení práce účast na nemocenském pojištění nezakládá.

Účast na tomto pojištění také nezakládá takový pracovněprávní vztah, který má charakter příležitostného zaměstnání. Příležitostným zaměstnáním je „*nahodilé jednorázové zaměstnání, které podle ujednání nemá trvat a ani netrvalo déle než sedm kalendářních dnů po sobě jdoucích,*“ a dále také „*zaměstnání, jehož obsahem je pouze pracovní činnost malého rozsahu, t. j. zejména zaměstnání, v němž započitatelný příjem nedosahuje ani 400 Kč za kalendářní měsíc.*“¹

Zaměstnanci nejsou ani členové statutárních a jiných orgánů právnických osob. Naproti tomu ale za příjmy ze zaměstnání jsou považovány příjmy společníků a jednatelů společností s ručením omezeným a komanditistů komanditních společností, jde-li o příjmy získané za výkon práce pro tyto společnosti.

V praxi platí, že ten, „*kdo vykonává několik činností zakládajících pojištění, je pojištěn z každé z nich.*“ Zároveň však „*je-li jednatel společnosti s ručením omezeným současně společníkem této společnosti, je pojištěn z těchto činností jen jednou.*“²

1.1.3 Osoba samostatně výdělečně činná

Osobou samostatně výdělečně činnou je osoba, která vykonává samostatnou výdělečnou činnost definovanou zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Protože účast OSVČ na nemocenském pojištění se odvíjí od účasti na důchodovém pojištění, je důležité z tohoto hlediska rozlišovat, jestli OSVČ provozuje činnost, k jejímuž provozování je třeba oprávnění, nebo činnost bez zákonných omezení. Rozdělení ukazuje následující schéma.

¹ Viz § 6 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců

² Volná citace § 4 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců

Schéma 1 Samostatné výdělečné činnosti pro účely účasti na nemocenském a důchodovém pojištění

Činnosti provozované s oprávněním	Činnosti bez oprávnění
Hospodaření v zemědělství, lesním a vodním hospodářství	Výkon nezávislých povolání bez zákonných omezení (např. profesionální sportovci)
Živnostenské podnikání	Činnosti na základě autorského zákona
Jiné podnikání (např. advokáti, komerční právníci)	
Podíl na zisku veřejné obchodní společnosti	
Podíl na zisku komplementáře komanditní společnosti	
Výkon některých nezávislých povolání (např. tlumočníci)	

Zdroj: Vančurová, A. a kol.: Daňový systém ČR 2004 aneb učebnice daňového práva

Za OSVČ je z hlediska důchodového pojištění vždy považován ten, kdo provozuje činnosti, k jejichž výkonu je třeba oprávnění. U osob provozujících samostatnou výdělečnou činnost bez nutnosti mít k tomu zákonné oprávnění je situace odlišná. Ty jsou totiž za OSVČ považovány jen tehdy, podepíší-li prohlášení, že se u nich jedná o soustavnou činnost.

Osobou samostatně výdělečně činnou je také osoba, která spolupracuje při výkonu samostatné výdělečné činnosti, pokud v souladu se zákonem č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, „...*lze na ni rozdělovat příjmy dosažené výkonem této činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení.*“³ Jedná se o tzv. spolupracující osoby a těmito mohou být manžel (manželka) a ostatní osoby žijící v domácnosti s OSVČ.

1.2 Vynětí z pojištění

Zákon o nemocenském pojištění nejen stanoví, kdo může být účasten nemocenského pojištění a mít tak nárok na dávky nemocenského pojištění, ale také přesně vymezuje, kdo je z účasti na tomto systému vyňat.

Pojištění nejsou např. příslušníci ozbrojených sborů z povolání, zaměstnanci, kteří vykonávají pouze příležitostné zaměstnání, cizí státní příslušníci, kteří nemají trvalý pobyt na území ČR a kteří zde pracují pro poživatele diplomatických výsad a imunit, příslušníci Celní správy a Hasičského záchranného sboru ČR a další osoby.

2 Pojistné na nemocenské pojištění

Postup výpočtu pojistného na nemocenské pojištění stanovuje zákon ČNR č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, který říká, že „*výše pojistného se stanoví procentní sazbou z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období.*“

³ Viz Hejkal, T. a Šváchová, M.: Nemocenské pojištění od roku 1999, str. 20

2.1 Rozhodné období

Jak vyplývá ze zákona (viz výše), jednou z důležitých veličin pro výpočet a odvod pojistného je rozhodné období. Rozhodné období totiž určuje periodu, za niž se pojistné stanovuje a odvádí. Tímto obdobím je kalendářní měsíc.

Výjimku tvoří OSVČ, u kterých je rozhodným obdobím kalendářní rok. Důvodem je to, že OSVČ zjišťují své příjmy a výdaje až za kalendářní rok, který je obecně zdaňovacím obdobím u daně z příjmů fyzických osob, a výpočet pojistného se odvíjí právě od těchto zjištěných údajů.

2.2 Pojistné na nemocenské pojištění u zaměstnance

2.2.1 Vyměřovací základ zaměstnance

Prvním krokem ke zjištění výše pojistného na nemocenské pojištění je stanovení vyměřovacího základu. Jestliže má zaměstnanec více zaměstnavatelů, započítává se mu příjem, který je mu zúčtován, do vyměřovacího základu u každého z nich. To znamená, že každý zaměstnavatel odvádí pojistné za zaměstnance bez ohledu na to, zda má ještě jiné zaměstnání. Přitom zaměstnavatelem se míní organizace nebo malá organizace (viz část 1.1.1).

Příjmy, které se řadí do vyměřovacího základu, lze rozdělit na dva druhy, a to na:

- příjmy související s výkonem zaměstnání a
- příjmy související se zaměstnáním.

Do první skupiny patří takové příjmy, které „*souvisejí s tím, že zaměstnanec něco dělá v určitém množství, po daný čas nebo ve stanovené kvalitě.*“⁴ Do vyměřovacího základu se z této skupiny příjmů zahrnují všechny příjmy zaměstnance kromě několika výjimek. Těmi jsou např. náhrady výdajů, které nepodléhají dani z příjmů (náhrady cestovních výdajů, náhrady výdajů za opotřebení vlastních pracovních pomůcek atd.), příjmy, které jsou osvobozeny od daně z příjmů fyzických osob nebo jsou vyňaty ze zdanění (např. rekreace do určité výše, nealkoholické nápoje poskytované na pracovišti) a náhrady škod.

Druhou skupinou příjmů jsou příjmy související s trváním nebo existencí zaměstnání, čili souvisí „pouze“ s tím, že je osoba zaměstnána. Takovýchto příjmů může být mnoho, ale jen pro některé z nich platí, že se do vyměřovacího základu započítávají. Těmito jsou především náhrady mzdy a odměny za pracovní pohotovost, plnění poskytnutá k životnímu jubileu⁵, plnění věrnostní a stabilizační povahy atd. Naopak například pojistné za životní pojištění nebo příspěvky zaměstnavatele na penzijní připojištění zaměstnance se do vyměřovacího základu zaměstnance nezahrnují.

⁴ Viz Vančurová, A. a kol.: Daňový systém ČR 2004 aneb učebnice daňového práva, str. 72

⁵ Výjimkou jsou podle zákona ČNR č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, plnění poskytnutá při příležitosti životního jubilea 50 let věku a při prvním skončení zaměstnání po nabytí nároku na starobní nebo invalidní důchod

2.2.2 Sazby a výpočet pojistného u zaměstnance

Výpočtem i odvodem pojistného je pověřen zaměstnavatel. Část pojistného, která připadá na zaměstnance, srazí z jeho mzdy, a část, která připadá na zaměstnavatele samotného, zahrne do svých nákladů. Vyměřovacím základem zaměstnavatele je přitom součet vyměřovacích základů všech jeho zaměstnanců, za které pojistné odvádí.

Sazba pojistného na nemocenské pojištění je 1,1 % za zaměstnance a 3,3 % za zaměstnavatele. To znamená, že pojistné je odváděno ve výši 1,1 % z vyměřovacího základu zaměstnance za každého zaměstnance a ve výši 3,3 % z vyměřovacích základů všech zaměstnanců za zaměstnavatele. Částka pojistného se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

Zde je zapotřebí znovu podotknout, že pojistné na nemocenské pojištění je pouze součástí pojistného na sociální zabezpečení. Proto je při srážení a odvodu tohoto pojistného celková částka, kterou zaměstnavatel odvádí, podstatně vyšší, a to 8 % z vyměřovacího základu zaměstnance za každého takového zaměstnance a 26 % ze součtu vyměřovacích základů zaměstnanců za zaměstnavatele.

Zaměstnavatelé jsou povinni odvádět vypočtené pojistné „v den, který je určen jako den výplaty mezd; pokud je takových dnů více, tak v poslední den. Jestliže takový den není určen, tak do osmého dne následujícího kalendářního měsíce.“⁶

⁶ Viz Vančurová, A. a kol.: Daňový systém ČR 2004 aneb učebnice daňového práva, str. 76

3 Dávky nemocenského pojištění

Druhy dávek nemocenského pojištění zaměstnanců vyjmenovává zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.

3.1 Druhy dávek nemocenského pojištění zaměstnanců

Současný systém dávek nemocenského pojištění zaměstnanců v ČR zachycuje následující schéma.

Schéma 2 Druhy dávek nemocenského pojištění zaměstnanců

Dávky z důvodu nemoci	Dávky z důvodu mateřství
Nemocenské	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství
Podpora při ošetřování člena rodiny	Peněžitá pomoc v mateřství

Nemocenské je určeno zaměstnanci při dočasné pracovní neschopnosti pro nemoc a úraz nebo při karanténě.

Podpora při ošetřování člena rodiny je poskytována při ošetřování nemocného člena rodiny a ve stanovených případech i při péči o zdravé dítě.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží těhotným zaměstnankyním, které konaly práci, jež je těhotným ženám zakázána, nebo práci, která podle posudku lékaře ohrožuje jejich těhotenství, a jsou proto převedeny na jinou práci, při které dosahují bez svého zavinění nižších výdělků.

Peněžitá pomoc v mateřství je naopak poskytována zaměstnankyním po dobu pokročilého těhotenství a z důvodu mateřství (ve stanovených případech může být tato dávka vyplácena zaměstnancům – mužům, jestliže z důvodu péče o dítě ztrácí příjem z výdělečné činnosti).

Použitá literatura a další prameny

1. Hejkal, T. a Šváchová, M.: Nemocenské pojištění od roku 1999, Pragoeduca, Praha 1998, ISBN 80-85856-66-2, 331 stran
2. Hejkal, T. a Šváchová, M.: Nemocenské pojištění v roce 2000, Pragoeduca, Praha 2000, ISBN 80-85856-74-3, 72 stran
3. Trnka, J.: Sociální dávky, Linde, Praha 1998, ISBN 80-86131-02-05, 196 stran
4. Vančurová, A. a kol.: Daňový systém ČR 2004 aneb učebnice daňového práva, VOX, Praha 2004, ISBN 80-86324-42-7, 372 strany
5. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník
6. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
7. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
8. Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců
9. Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
10. Zákon ČNR č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti
11. Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění
12. Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení
13. www.businesscenter.cz
14. www.cssz.cz
15. www.dane.idnes.cz
16. www.finance.cz
17. www.mfer.cz

Obsah

ÚVOD	2
1 NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ	3
1.1 POPLATNÍCI POJISTNÉHO NA NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ	3
1.1.1 <i>Organizace a malá organizace</i>	3
1.1.2 <i>Zaměstnanec</i>	3
1.1.3 <i>Osoba samostatně výdělečně činná</i>	4
1.2 VYNĚTÍ Z POJIŠTĚNÍ	5
2 POJISTNÉ NA NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ	5
2.1 ROZHODNÉ OBDOBÍ	6
2.2 POJISTNÉ NA NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ U ZAMĚSTNANCE.....	6
2.2.1 <i>Vyměřovací základ zaměstnance</i>	6
2.2.2 <i>Sazby a výpočet pojistného u zaměstnance</i>	7
3 DÁVKY NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ	8
3.1 DRUHY DÁVEK NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ ZAMĚSTNANCŮ	8
POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ PRAMENY	9
OBSAH	1